

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ט"ז

(א) **לא שבועה לא אוכל לך אסור-** כ' הר"ן דאף לר"מ דס"ל דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, מ"מ הכא שאני, דהוי איסורא דלית ב'י' ממונא, ובזה גם ר"מ מודה דבכה"ג אמרי' דמכלל לאו אתה שומע הן (וכ"כ הנמוקי יוסף [ה. בדפיו], והוסיף דמה נדרים חשיבי איסורא דאית ב'י' ממונא, היינו משום דהולכין בזה אחר לשון בני אדם כמו ממונ, וכ"כ ר' אברהם מן ההר, וצ"ב כוונתם). ובתוס' אי' טעם אחר, או משום דשבועה חמורה, לכן אמרי' מכלל לאו וכו', או דגורי' שמא יאמר שבועה לא אוכל וידלג ה"לא" (ד"לא שבועה"), ובזה ודאי השבועה חלה, משא"כ בקרבן אין מקום לגזור, דאפי' אם אומר קרבן לא אוכל לך, אינו כלום. אולם ע' בריטב"א שכ' מכח קו' זו שהגירסא הנכונה במתני' הוא "לשבועה לא אוכל לך", והביאור הוא כמו הא דר' אבא, דלשבועה תהא, לפיכך לא אוכל לך. וע' בהגהות הגר"א יפהן שכ' דהריטב"א אזיל בזה לשיטתו, דלעיל (יא:) כ' דמאי דאמרי' בשבועות דבאיסורא ס"ל לר"מ דמכלל לאו אתה שומע הן, זהו דרך אזהרה, לא דרך תנאי. **ויש** לע', מש"כ הר"ן נדרים הוי איסורא דאית ב'י' ממונא משום דלא משכחת להו בלא איסור חפצא, בשלמא מן התורה כן הוא, אבל מדרבנן אמרי' לעיל דשפיר חל הנדר אף על דבר שאין בו ממש, וא"כ, מדרבנן לימא דהוי איסורא דלית ב'י' ממונא. וע' בשיעורי ר' דוד פוברסקי (אות ס'), שכ' דבשלמא לשי' הר"ן, דביאר הגר"ד דס"ל להר"ן דעשאוהו דבר שאין בו ממש כדבר שאין בו ממש, א"כ א"ש, דעדיין חשיב כאיסורא דאית ב'י' ממונא, אבל לפי שי' הרשב"א, דס"ל דאסורא אפי' דבר שאין בו ממש, מאי איכא למימר. וכ' דצ"ל דלא החמירו בנדר זה טפי מנדר דאורייתא, וכיון דבנדר דאורייתא לא אמרי' לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן, כן בנדר זה דרבנן.

(ב) **מהו דתימא מקום לישנא הוא דאיתקיל לי, קמ"ל-** הק' תוס' בשבועות (כ. ד"ה לישנא), למה אין שואלין אותו מה היתה כוונתו לומר, ותי' דאמר דכוונתו היתה לומר לכל מה שהי' במשמעות לשונו, א"נ ששכח מה הי' כוונתו. אבל הריטב"א כ' דרק להס"ד של הגמ' יהי' נאמן לומר מה הי' באמת כוונתו, משום דבזה אמרי' דסתם נדרים להחמיר ופירושן להקל, אבל למסקנא אמרי' דאינו נאמן לומר דלישנא הוא דאיתקיל לי, אלא ודאי אי אוכל קאמר (עכ"פ בע"ה, אבל ת"ח יהי' נאמן אף בזה). וע' בקרבן נתנאל (ו', כ'), שפי' דברי הרא"ש שם על דרך הריטב"א, והעיר דהדין הוא דמי שהוציא בשפתיו פת חטין, ואומר שהי' כוונתו לפת שעורים, שנאמן בזה, ומ"ש. וחילק דשאני התם דמיד חזר ואמר דכוונתו לא הי' לחטין אלא לשעורים, אבל כאן מיירי דלאחר זמן פי' דבורו, ולכן אינו נאמן.

(ג) **אלא תנא פסקא, שאוכל דאכילנא משמע וכו'-** כ' הקרן אורה, דהי' שייך לומר דר' אשי לא פליג על אביי במסריבין, אלא דלא ניח"ל לאוקמי' מתני' בהכי, דא"כ הו"מ למתני' כן לענין שבועה שלא אוכל ג"כ, אלא תנא פסקא, ובסתמא מיירי, ולכן ע"כ שאי אוכל קאמר. אבל הביא שדעת הרא"ש לפסוק כר' אשי, דאפי' במסריבין בו ואמר שלא אוכל, דאכילנא משמע, דאוכל לעולם דאכילנא משמע, ושלא אוכל לעולם שלא אכילנא משמע [וצ"ע מש"כ הרא"ש "שלא לבלבל הלשונות", ואולי כוונתו דכן תקנו חז"ל שיהי' אוכל לעולם משמע דאכילנא, וכו', כדי שלא לבלבל. גם יש לע' בדעת הר"ן, איך יפרש הא דתנא פסקא, דאם כהק"ר, הא ס"ל דלפי אביי אין משמעות ל"סתמא", ולעולם צריך הוכחה, ואם ר' אשי מודה לאביי, א"כ מה שייך לומר דבסתם אוכל משמע אכילנא, ואולי ס"ל כהרא"ש, או דעכ"פ ר' אשי חולק על אביי לענין סתמא, וצ"ע בכל זה].

(ד) **סוכה שאני עושה-** העיר השלמי נדרים (סוף ד"ה בא"ד וא"ת) על לשון המשנה, דהא לכא' אין המצוה לעשות סוכה, אלא לישב בסוכה, וכמו דא' בגמ', ישיבת סוכה עלי'. והביא מספר שושנים לדוד (על משניות שבועות) שכ' דכוונת המשנה לרבותא, דלא תימא דאין פיו ולבו שוין, דאומר עשיי' ואין כוונתו אלא לשיבה, וע"ז חי' המשנה דבאמת היינו הך, דהא בהעדר עשיי' גם כן לא יהי' ישיבה, ובאמת כוונתו גם לשיבה, ושפיר הוי פיו ולבו שוין.

(ה) **סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל...** בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצוות- ע' בר"ן בשבועות (יב: בדפיו) שהביא מה דא' בירושלמי דנשבע שלא לאכול מצה אסור לאכול מצה בליל פסח, ואע"פ שאין נשבעין לעבור על המצוות, מ"מ חל השבועה באיסור כולל לבטל המצוה בשב ואל תעשה, ומגו דחל לגבי כל ימות השנה, חל נמי לגבי ליל פסח. ולכא' ק', מ"ש מכאן, דמפורש דהשבועה לא חלה כלל לגבי סוכה ולולב. וכ' שיש לחלק, דהיכא דאומר מצה סתם, המשמעות הוא כל מצות, לאו דוקא מצת מצוה. אבל כשאדם אומר סוכה או לולב סתם, הא ודאי כוונתו לסוכה ולולב של מצוה, וכיון דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם, א"כ ע"כ היתה כוונתו רק לבטל המצוה, ולכן אין שבועתו חלה. וכ"כ המאירי אצלנו, וביאר טפי, דאם לא היתה כוונתו לסוכה של מצוה, הי' אומר "צל", ואם לא הי' כוונתו ללולב של מצוה, לא הי' אומר לולב שאני נוטל."

(ו) **וכי מצוות ליהנות ניתנו-** הק' הרשב"ש, הא לשי' הר"ן לעיל (טו:) דהנאה צדדית של המצוה חשיב הנאה, א"כ מה הק' הגמ', הרי יש כאן ג"כ הנאת צל סוכה. ותי' דמסתמא יש לו דירה שדר שם כל השנה, וא"כ זה לא חשיב שהוא הנאה אצלו. וע' במחנה אפרים (נדרים כ"ה) שג"כ דייק מדברי הגמ' כאן דע"כ לפי שי' הר"ן צ"ל דאיי"ז חשיב לו הנאה מה שיושב עכשיו בהסוכה, אבל הק' עליו מהסוגיא דלקמן (לט.) דהמדר מחבירו וחלה, נכנס לבקרו עומד ולא יושב, והק'

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

הגמ' שם דאם מיירי דנכסי חולה אסורין על המבקר, א"כ אף לעמוד שם צריך להיות אסור, משום דנהנה בדריסת הרגל, אף דודאי יש לו מקום לדרוס בביתו, אלמא דזה חשיב הנאה, ומ"ש, וצ"ע. **וכ' הנודע ביהודה** (תניינא, או"ח קל"ג, ד"ה והנראה) דכיון דע"כ מיירי דאסר על עצמו רק הנאת מצוה, דאל"כ אף בשבועה יהי' חל השבועה ככולל (כמו שהבאנו לעיל [דף ט"ו] מהר"ן בשבועות), א"כ י"ל דגם אינו אסור על עצמו אלא הנאת מצוה ממש, ולא שום הנאה צדדית שבא עם המצוה, וא"כ שפיר יש להק' וכי מצוות ליהנות ניתנו. **והעונג יו"ט** (סי' נ', ד"ה ולענ"ד) תי' דכל מה דאמר' דהיכא שיש הנאה צדדית אסור אף במקום מצוה, זהו רק היכא שהמצוה הוא ענין א', וההנאה הוא ענין אחר, אבל דבפועל א"א לחלקם מהדדי, וכמו הטובל במעיין, או תשמישי עליך, וכו'. אבל בשיבת סוכה, המצוה גופא היא לצאת מדירת קבע ולהשתמש בסוכה כאילו הוא דר שם, דהיינו דהחיוב הוא ליהנות מסוכה כמו שהוא נהנה מביתו. וא"כ, בזה אין שייך לומר דהנאה צדדית הוא, ותיאסר, אלא הנאה זו היא חלק של המצוה, וא"כ שפיר יש להק' וכי מצוות ליהנות ניתנו, ואפי' לדעת הר"ן.

(ד) **אביי אמר הא דאמר הנאת סוכה עלי וכו'** - פי' השטמ"ק בשם הרא"ם, דהחילוק בין נדר לשבועה כך הוא, דבלשון שבועה משמע שבא בשבועתו לבטל, אבל בנדר יכול לידור בלשון שאינו משמע שמשום ביטול הנדר, אלא הנאתו בא לאסור עליו (וכע"ז כ' בפי' הרא"ש ג"כ) [משמע דעיקר החילוק בין נדר לשבועה אינו בחילוק בלמדות בין נדר לשבועה, אלא בחילוק בלשון, אם נראה כבא לבטל המצוה או לא, וצ"ע בזה]. וע"ע בתוס' מש"כ להק' מהאומר שבועת סוכה עלי, דלכאור' בכה"ג יכול לחול, וע"ש מש"כ לתרץ.

(ח) **הא דאמר ישיבת סוכה עלי- הק' הרשב"א**, למה אסור לו לישב בסוכה, ליתי עשה דיישיבת סוכה ולידחי הלא תעשה דלא יחל דברו. ותי' דבאמת יש כאן לאו ועשה, לא יחל דברו, וכל היוצא מפיו יעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. והק' השואל בשו"ת הרשב"א (ג', שמ"ג), הא קיי"ל (יבמות ה.) דבנזיר מצורע אתי עשה דוגלח ודחי הל"ת דנזיר, ואע"ג דלאו ועשה הוא, מ"מ דחי, משום דלאו ועשה דנזיר קילי משום דאיתי' בשאלה, וא"כ ה"ה נימא כן לענין לאו ועשה דנדרים, והדרה ק' לדוכתי', למה לא אמר' עדל"ת. וכ' הרשב"א דכל הסוגיא דהתם בתורת דיתוי הוא, ואין ללמוד משם דבלאו ועשה דאי' בשאלה יכול לדחותם. **וכ' הקובץ הערות** (י"ח, ב') ליישב באו"א, דיש חילוק יסודי בין נדרים לנזירות, דבנזירות התורה אסרה המעשים, התורה אסרה המעשה גילוח. משא"כ בנדרים, התורה לא אסרה מעשה אכילת הככר (למשל), אלא האיסור שאסרה התורה הוא לחלל דבורו, ואופן חילול הדבור הוא ע"י עשיית מעשה זה, אבל אי"ז איסור בעצם המעשה של העברת הנדר. וא"כ, י"ל דבשאלה לענין נזירות, שפיר י"ל דהאיסור אי' בשאלה, דהיינו, דאיסור לעשות מעשה זה אי' בשאלה, ויתכן שמעשה זה יהי' נעשה למעשה היתר ע"י שאלה. אבל בנדרים, כל האיסור הוא לחלל דבורו, ואין שייך להתיר איסור זה, אלא דע"י שאלה יכול לעשות שאי"ז חשיב חילול דבור ככלל, וא"כ שוב אין כאן קלות בהאיסור, ואין להביא רא' מנזיר דשייך לדחותו. **וע"ע בקרן אורה** (ד"ה והק' הרשב"א), שתמה על קו' הרשב"א, הא קרא הוא דנדרים חלין על המצוות, וא"כ מה שייך להק' דעדל"ת. וכ' דע"כ ס"ל להרשב"א דלמסקנת הגמ' אי"ז גזה"כ אלא סברא. **וע' נמוקי יוסף** (ה. בדפיו), שג"כ הביא קו' זה, ותי' "בנדרים אסור לפי שהנדרים חלין על דבר מצוה, דנדרים איסור חפצא הם, ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו, שלא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה". וצ"ב, ואולי כוונתו על דרך מש"כ בחי' ר' שמעון (סוף סי' א') ליישב קו' הרשב"א, דאין שייך לדחות לאו שחל על החפצא ע"י מצות עשה דחל על הגברא, דלעולם צריך הלאו והעשה בשם א' (ע"ש להסברו), וממילא אין שייך לדחות הלאו דכל יחל ע"י העשה דבסוכות תשבו.

(ט) **הא דאמר ישיבת סוכה עלי- הק' הר"ן**, הא סכ"ס מצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ לא עבר על נדרו. ותי' דכיון שהזכיר "ישיבת" סוכה, א"כ יכול לאסור הישיבה על עצמו אפי' אם אינו נהנה ממנו, דאף דסתם נדר הוא לאסור הנאה, אבל אם אוסר איזה מעשה בפירושו, שפיר חל הנדר כלפי המעשה. אבל המאירי כ' לחלוק על זה, וכ' שאין הנדר חל "אלא בדבר שיש בו איזה צד תועלת או הנאה, אם של מצוה אם של צד אחר". דהיינו, דאפי' אם אינו נחשב הנאה ממש, מ"מ שפיר יכול הנדר לחול אם עכ"פ חל כלפי איזה תועלת, אף תועלת מצוה, אבל לדבר שאין בו תועלת כלל, כמו זריקת צרור, אין שייך לאוסרו בנדר. וע' בתוס' בר"ה (כח. ד"ה המודר [א]) דנסתפק בזה. **ובביאור הנדון**, ע' בשיעורי ר' שמואל (ח') שהביא מהזכר יצחק (מ"א) דכ' דתלוי אם עיקר נדר הוא בהתפסה או לא, דשי' הר"ן (ב.) הוא דעיקר הנדר הוא גם שלא בהתפסה, וא"כ שפיר י"ל דס"ל דיכול לאסור זריקת צרור וכדו', דהא יכול לאוסרו בלשון "אסור". אבל אם עיקר הנדר הוא בהתפסה דוקא, א"כ י"ל דאין שייך לאסור זריקת צרור וכדו', דאי"ז שייך לאיסור קדושה. אבל הק' ר' שמואל ע"ז, דהא אי' בריש אין בין המודר דאסור ע"י נדר גם שלא כדרך הנאה, אף דבהקדש אסור רק כדרך הנאתו, אלמא דשייך לאסור טפי מהקדש. וכ' דגם לפי שי' הר"ן יש להק', דהא כ' המשנה למלך דיש מעילה בקונמות רק היכא דהנדר חל ע"י התפסה, וא"כ יוצא לפי"ז שלא יהי' מעילה בקונמות אלא כדרך הנאתו, דאין שייך לאסור בהתפסה טפי מהקדש, והוכיח מהירושלמי דאינו כן, אלא דשייך מעילה בקונמות גם שלא כדרך הנאתו. ועוד ק', הרי שי' המאירי בריש סוגיין הוא כשי' הר"ן, דעיקר נדר הוא שלא ע"י התפסה, ודלא כתליית הזכר יצחק.